

Važnost američkog ustava u nastanku i razvoju demokracije

Blažetić, Silvana

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Tourism and Rural Development in Pozega / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Fakultet turizma i ruralnog razvoja u Požegi**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:277:581941>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-23**

Repository / Repozitorij:

[FTRR Repository - Repository of Faculty Tourism and Rural Development Pozega](#)

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET TURIZMA I RURALNOG RAZVOJA U POŽEGI**

SILVANA BLAŽETIĆ, 0066094072

**VAŽNOST AMERIČKOG USTAVA U NASTANKU I
RAZVOJU DEMOKRACIJE**

ZAVRŠNI RAD

Požega, 2024. godine.

**SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
FAKULTET TURIZMA I RURALNOG RAZVOJA U POŽEGI**

STRUČNI PRIJEDIPLOMSKI STUDIJ UPRAVNI STUDIJ

***VAŽNOST AMERIČKOG USTAVA U NASTANKU I
RAZVOJU DEMOKRACIJE***

ZAVRŠNI RAD

IZ KOLEGIJA OSNOVE USTAVNOG PRAVA I

MENTOR: dr.sc. Mirela Mezak Matijević, prof.
struč. stud.

STUDENT: Silvana Blažetić

JMBAG studenta: 0066094072

Požega, 2024. godine

SAŽETAK

Cilj završnog rada je analizirati važnost američkog Ustava u nastanku i razvoju demokracije. Kroz rad će biti definiran pojam ustava i demokracije, navedeni ključni aspekti demokracije. Opisan je razvoj američke demokracije, navedena i opisana značajna povijesna razdoblja u uspostavi američke ustavnosti zatim tijekom nastanka američkog Ustava i donošenje Deklaracije o nezavisnosti kao značajnog dokumenta u razvoju američke demokracije čiji je autor Thomas Jefferson najznačajnija politička ličnost tog razdoblja američke povijesti. Navedeni su amandmani Bill of Rights kao važni dio Ustava Sjedinjenih Američkih Država. Na kraju rada dana je kritika američkog Ustava i stanje današnje demokracije koja je sve više nesigurna i sve više ugrožena autoritarnim sustavima.

Ključne riječi: ustav, demokracija, američka ustavnost, Deklaracija o nezavisnosti, Bill of Rights

SUMMARY

The aim of the final thesis is to analyze the importance of the American Constitution in the origin and development of democracy. Through the paper, the concept of constitution and democracy will be defined, the key aspects of democracy will be listed. The development of American democracy is described, significant historical periods in the establishment of American constitutionalism are listed and described, then the course of the creation of the American Constitution and the adoption of the Declaration of Independence as an important document in the development of American democracy, whose author is Thomas Jefferson, the most important political figure of that period of American history. Bill of Rights amendments are listed as an important part of the United States Constitution. At the end of the paper, there is a critique of the American Constitution and the state of today's democracy, which is increasingly insecure and increasingly threatened by authoritarian systems.

Key words: constitution, democracy, constitutionalism, Declaration of Independence, Bill of Rights

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. ODNOS USTAVA I DEMOKRACIJE Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
3. RAZVOJ AMERIČKE DEMOKRACIJE I POVIJEST USPOSTAVE AMERIČKE USTAVNOSTI..... Pogreška! Knjižna oznaka nije definirana.	
4. USTAV SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA	14
5. KRITIKA AMERIČKOG USTAVA I NESIGURNOST SUVREMENE DEMOKRACIJE.....	19
6. ZAKLJUČAK	23
7. LITERATURA	24

1. UVOD

Tema završnog rada je važnost američkog Ustava u nastanku i razvoju demokracije. Kroz rad će biti definiran ustav kao temeljni pravni akt svake države, opisana povijest ustava Sjedinjenih Američkih Država, povijest uspostave američke ustavnosti i koliko su zapravo Sjedinjene Američke Države i njezin ustav značajni za razvoj demokracije. Rad započinje poglavljem u kojem će biti definiran pojam ustava i demokracije kao i navedeni neki ključni aspekti demokracije. U poglavlju o razvoju američke demokracije najznačajnija osoba tog razdoblja smatra se Thomas Jefferson koji je autor Deklaracije o nezavisnosti i treći predsjednik Sjedinjenih Američkih Država. Dalje kroz rad će biti opisana razdoblja koja su bitna za uspostavu američke ustavnosti od kolonijalnog razdoblja do danas. Glavni dio rada bit će postupak donošenja Ustava Sjedinjenih Američkih Država i Povelje o pravima kao bitnog dijela američkog Ustava koji sadrži deset amandmana koji će biti navedeni u radu. Drugi amandman Povelje o pravima s jedne strane se najžešće napada, a s druge se brani i u središtu je političkih borbi od samog osnutka Sjedinjenih Američkih Država. Na kraju rada bit će iznešena kritika Ustava Sjedinjenih Američkih Država. Uz kritiku Ustava navodi se dvojbenost postojanja suvremene demokracije u punom smislu. Bit će navedene kategorije vladavine s obzirom na istraživanje *Economist Intelligence Unit* organizacije koja se bavi mjerenjem razine demokracije. Poznato je kako američki Ustav ima značajan utjecaj na razvoj ustavnosti u Europi i svijetu, isto tako Sjedinjene Američke Države imaju utjecaj i doprinos za razvoj demokracije i političkih sustava.

2. ODNOS USTAVA I DEMOKRACIJE

Ustav je temeljni pravni akt države kojim se uspostavlja pravni i politički poredak. Definira prava i dužnosti građana, sadrži propise o ekonomskom, društvenom i političkom poretku, određuje međusobne odnose među najvišim tijelima vlasti i odnose prema nižim tijelima i građanima. Svi pravni propisi jednog pravnog sustava moraju biti usklađeni sa Ustavom. Ustav utvrđuje temeljna načela gospodarskog, političkog i pravnog sustava. Formiranje demokratskog ustavnog poretka je cilj i svrha demokratskog Ustava što je prihvaćeno kao cilj i izvor legitimacije vlasti. U demokratskom sustavu mora postojati mogućnost smjenjivanja vlasti (vladajuće stranke) na izborima koji su poštjeni i komeptitivni.

Bez obzira na mijenjanje Ustava funkcije su uvijek iste:

- ograničavanje vlasti
- promicanje i zaštita ljudskih prava i temeljnih sloboda
- izgradnja i jačanje demokratskih ustavnopravnih institucija
- ostvarenje ustavnog načela i vladavine prava (hrvatski-fokus.hr)

Ustav uređuje osnove odnosa građana s tijelima državne vlasti, jamči ljudska prava i temeljne ljudske slobode i prava te predviđa pravna sredstva zaštite. Postoje dvije vrste ustava, a to su ustav u formalnom smislu i ustav u materijalnom smislu. Ustav u formalnom smislu je opći pravni akt koji nosi naziv ustav, a u pravilu obuhvaća pretežit broj normi ustavnog prava određene države. Riječ je o jedinstvenom pravnom aktu u kojem su skupljene sve temeljne, ali i najveći broj drugih pravnih normi koje uređuju ustavnu materiju. Ustav u materijalnom smislu obuhvaća sve izvore ustavnog prava u u određenoj državi, bilo da se radi o pisanom ustavu, ustavnom zakonu, organskom zakonu, ustavnim običajima ili podzakonskim propisima. (Smerdel, Sokol, 2009.)

Ustav San Marina iz 1600. godine te Ustav Sjedinjenih Američkih Država iz 1787. godine su najstariji pisani ustavi. Ujedinjeno Kraljevstvo, Izrael i Butan su države koje nemaju pisani Ustav. Svrha ustava je ustrojiti državu i njen pravni sustav, a to se ostvaruje sustavom diobe vlasti. Američki Ustav uspostavlja sustav podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku. Taj sustav poznat je pod nazivom *checks and balances*, odnosno sustav provjera i ravnoteža te osigurava da niti jedna grana vlasti ne može preuzeti previše moći čime se sprječava zlouporaba vlasti i osigurava uravnotežena vlast. Ustavom se usmjeravaju i nadziru nositelji vlasti kako bi se sredstva vlasti koristila u interesu naroda. Narod donosi ustav i on ima jaču pravnu snagu nego zakoni. Bit ustava je u ograničavanju vlasti. U demokratskim društvima borba za pravo

odvija se kroz niz institucija koje su osnovane za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Načelo narodnog suvereniteta je jedno od najbitnijih načela demokratskog sustava znači da vlast proizlazi iz naroda i pripada narodu. Ustav je osnovni politički instrument borbe oko vlasti i rješavanja sporova između pravnih osoba i pojedinaca. Američki Ustav je i temeljni kamen demokratskih načela i vrijednosti kao što su: vladavina prava, podjela vlasti, zaštita osnovnih građanskih sloboda čime pridonosi stabilnosti i pravdi u Sjedinjenim Američkim Državama. Razvoj demokracije u Sjedinjenim Američkim Državama bio je složen proces koji je oblikovao i bio oblikovan američkim Ustavom.

Demokracija je pojam koji potječe od grčkih riječi *demos* što znači narod i *kratos* što znači vladavina. Demokracija je oblik vladavine u kojem odluke donose sami građani (izbori, referendum), odnosno predstavnici istih (sabor, vlada). Pojam demokracije javlja se još u antičkoj Grčkoj. Demokracija je tada bila neposredna, odnosno građani (oni koji su imali pravo glasa) su sami donosili odluke. Neposredna demokracija je “dopuštala” donošenje loših odluka zbog volje i želje većine. Institucionalnim ostvarivanjem demokracije smatra se redovito provođenje izbora koji rezultiraju formiranjem sabora, predsjedništva, lokalne samouprave i tako dalje. Demokracija se može ostvariti i u organizacijama, kao što su nevladine udruge ili pritiskom javnosti. Provođenje demokracije putem ustava i zakona jamči svojim građanima jednaka prava i slobode. Iako su naša prava i slobode zajamčene zakonom, u realizaciji istih nemamo jednake mogućnosti. Većina, u pravilu, diskriminira manjinu te upravlja njome. Zbog brojnih ograničenja nemoguće je vjerovati da bi se mogao stvoriti savršen demokratski sustav. Autokracija je suprotni pojam od demokracije gdje jedna osoba ili uska skupina pojedinaca posjeduje svu vlast. Ustavi u autokratskim režimima su, također, važno sredstvo legitimacije režima. Pravo sudjelovanja u suvremenim demokracijama imaju punoljetni državljani bez obzira na spol, dob, klasu, imovinski status, etničku pripadnost, itd.

Ključni aspekti demokracije:

- Narodna suverenost - u demokraciji krajnja vlast leži u rukama naroda. Građani imaju pravo sudjelovati u procesu donošenja odluka putem izbora.
- Slobodni i pošteni izbori – demokracije održavaju redovite izbore u kojima građani mogu birati svoje predstavnike. Izbori trebaju biti slobodni od manipulacije, zastrašivanja i prijevara.
- Zaštita ljudskih prava – demokratski sustavi štite slobodu govora, slobodu tiska, slobodu okupljanja, pravo na pravedno suđenje, itd. Ta prava omogućuju građanima sudjelovanje u političkim procesima i izražavanju svojih mišljenja.

- Vladavina prava – u demokraciji svi su podložni zakonu, zakoni se primjenjuju jednako na sve građane.
- Podjela vlasti – u demokratskom sustavu vlast se dijeli na zakonodavnu, izvršnu i sudsku kako bi se spriječila koncentracija moći i osigurao sustav ravnoteže i provjere među različitim dijelovima vlasti.
- Participacija i inkluzija – demokracija ohrabruje aktivno sudjelovanje građana u političkom procesu uključujući glasanje, kandidiranje za položaje i sudjelovanje u javnim raspravama. Teži uključivanju svih građana bez obzira na rasu, spol, vjeru ili socioekonomski status.
- Pluralizam i politička raznolikost – demokratska društva podržavaju postojanje različitih političkih stranaka i organizacija koje mogu slobodno izražavati različita gledišta i interese.
- Odgovornost i transparentnost – demokratske vođe i institucije odgovorni su građanima. Transparentnost u radu vlade, otvoreni procesi donošenja odluka i mogućnost kritike i nadzora ključni su za održavanje povjerenja u politički sustav.
- Obrazovanje i informiranje – za učinkovito sudjelovanje u demokraciji građani moraju biti informirani i obrazovani o političkim pitanjima, pravima i obvezama. Mediji imaju ključnu ulogu u pružanju informacija i poticanju javne rasprave.
- Mirna tranzicija vlasti – izgubljeni izbori prihvaćaju se bez nasilja, a novi vođe prihvaćaju vlast u skladu s ustavnim pravilima. (www.living-democracy.com)

Demokracija je dinamičan sustav koji zahtijeva stalno angažiranje i prilagođavanje kako bi se suočila s novim izazovima i osigurala dobrobit svih građana.

3. POVIJEST USPOSTAVE AMERIČKE USTAVNOSTI

Tvorac američke demokracije je Thomas Jefferson koja se još, s pravom, naziva Jeffersonova demokracija. On je autor Deklaracije o nezavisnosti i najutjecajnija ličnost američke demokracije. Thomas Jefferson je formulirao mnoge važne ideje i principe, a ono na čemu je najviše radio je suprotstavljanje tiraniji nad ljudskim mišljenjem. Neograničena sloboda ljudskog mišljenja mora biti glavni princip institucija odgoja i obrazovanja. Sloboda i demokracija ne postoje tamo gdje ljudsko mišljenje nije slobodno i oslobođeno nasilja i ograničavanja. Začetnik je i promotor različitih oblika odgoja, dobrih građana koji će stvarati političku zajednicu kao prostor zajedničkog, slobodnog opstanka, odnosno demokratsku zajednicu. Jefferson se nikada nije pokolebao oko vrijednosti i mogućnosti demokracije. Njegovo političko uvjerenje je da je čovjek sposoban sam sobom upravljati. Svi oblici organiziranja moraju mu to omogućiti bez ikakvog oblika tiranije nad ljudskom slobodom i mišljenjem. U modernoj političkoj povijesti ideje i politika Thomasa Jeffersona postali su kriterijem vladavine njegovih nasljednika. Jefferson nije napisao nijednu detaljnu, sistemsku diskusiju u kojoj bi naveo svoja temeljna politička načela, iako je bio naznačajnija figura u političkom životu svog vremena. Jefferson narod smatra supstratom demokracije i dijeli ga na danu i zadanu kategoriju. Dana kategorija znači da ljudi ne trebaju postati mudriji i sposobniji za samostalno vladanje kako bi se izvršila implementacija demokratskih načela upravljanja. Predmet neograničene i nekontrolirane moći pojedinca će uvijek biti politički neosviješteni i neobrazovani pojedinci što je smisao zadane kategorije naroda. Jeffersonov cilj je bio da opće uvjerenje postane da ljudi mogu biti slobodni, da vladanje i upravljanje može biti vođeno razumom, a ne represijom i samovoljom vladajućih. Traganje za srećom je uvrstio u prirodna prava čovjeka, a oblik vladavine koji može osigurati ta prava je onaj u kojem će ljudi sudjelovati i osjećati se dijelom i aktivnim sudionikom političkog procesa. Europa je bila duhovna riznica iz koje je crpio duhovno i političko bogatstvo, a što se tiče europskih iskustava, rekao je da je vidio vladavinu sile, a ne sporazum (Europski narodi su vječno u ratu). Jedina zemlja u kojoj se demokracija i revolucija zbivaju istodobno ističući prednosti, a umanjujući mane demokracije je bila Amerika. Temeljno demokratsko načelo konstitucije vlasti je načelo narodne suverenosti koje je u Americi zajedno prihvaćeno u običajima, zakonima, slobodno se širi i nije skriveno kao kod nekih drugih naroda. Jeffersonova načela su temelj demokratskih sustava diljem svijeta.. Jefferson je bio prvi mislilac i političar modernog doba. Određujuća načela upravljanja političkim zajednicama nastala su od prirodnih prava. Jedina legitimna osnova vladanja mora biti jednakost u pravima i sreća čovjeka. Sloboda i sreća čovjeka mora

biti temeljna svrha svake znanosti i svake vladavine. Jeffersonu pripada posebno, a možda i počasno mjesto kao kreatora demokracije. Konstitucionalne odredbe nastale su od općih demokratskih načela, a djelatna politička praksa od odredbi koje je prevodio Jefferson. Za sve one koji bi htjeli misliti i prakticirati demokraciju to ostaje izazov i zadaća. Moderna vremena sa svim postignućima i otkrićima moraju samo unaprijediti, osiguravati i učvrstiti te vrijednosti. Zbog boravka u Parizu Jefferson nije sudjelovao u pisanju i raspravama o ratifikaciji Ustava Sjedinjenih Američkih Država 1787. i 1788. godine. Zbog strukture središnje vlasti, kako je ona bila zamišljena u novom Ustavu donesenom 17. rujna 1787. u Philadelphiji, Jefferson je odbio podržati Ustav Sjedinjenih Američkih Država jer nije poštovao stavove Deklaracije o neovisnosti, pravo glasa su dobili samo bogatiji građani. Američka demokracija je imala značajan utjecaj na politički razvoj i demokratizaciju širom svijeta, uključujući i Europu. Amerika je dala svijetu ono što je Jefferson dao Americi.

Ključni aspekti toga utjecaja:

- Inspiracija za ustavne demokracije – američki Ustav donesen 1787. godine služio je kao model za mnoge zemlje koje su razvijale vlastite demokratske sustave. Njegovi principi o podjeli vlasti, provjeri i ravnoteži, zaštiti individualnih prava bili su inovativni i inspirativni za brojne nacije.
- Promicanje demokratskih vrijednosti – Sjedinjene Američke Države su često promovirale demokratske vrijednosti kao temelj svoje vanjske politike. Tijekom Hladnog rata Sjedinjene Američke Države su podržavale mnoge europske zemlje u njihovom prelasku iz autoritarnih režima u demokratske.
- Ekonomija i međunarodne organizacije – službeni plan Sjedinjenih Američkih Država o obnovi poslijeratne Europe i suzbijanja utjecaja komunizma nakon Drugog svjetskog rata nazvan je Plan europske obnove, odnosno Marshallov plan. Bio je ključan za obnovu i ekonomski rast Europe. Pomogao je u stabilizaciji regije i promovirao demokratske institucije i slobodno tržište.
- Kulturni utjecaj – američka popularna kultura kroz filmove, glazbu, literaturu, medije promovirala je ideje o slobodi, jednakosti i demokraciji.
- Vojna intervencija i podrška – Sjedinjene Američke Države kroz Sjevernoatlanski savez (dalje u tekstu: NATO) i druge političke alijanse igrale su ključnu ulogu u obrani demokratskih nacija u Europi. Tijekom Hladnog rata američka vojna prisutnost u Europi bila je od ključne važnosti za odvratanje sovjetske agresije i očuvanje demokratskih poredaka u Zapadnoj Europi.

- Utjecaj na europske integracije – Europska unija ne bi mogla nastati bez podrške i pozitivnog primjera koji je pružao američki model federacije.
- Poticaj za ljudska prava – američki pokreti za ljudska prava inspirirali su brojne pokrete širom svijeta uključujući i mnoge europske zemlje. (Čehulić, 2000.)

Povijest uspostave američke ustavnosti je složen i višeslojan proces koji se odvijao tijekom nekoliko desetljeća u 18. stoljeću. Postoje ključni događaji i dokumenti koji su doveli do stvaranja i uspostave Ustava Sjedinjenih Američkih Država.

1. Kolonijalno razdoblje

Kolonizacija Amerike bitno se razlikuje od svih ostalih kolonizacija u povijesti. Europsko stanovništvo naseljavalo je područje Sjeverne Amerike, a područje Južne Amerike naseljavano je od strane Španjolske i Portugala. Kolonizacijom Amerike dogodio se sudar civilizacija i kultura koje su imale najveći međusobni kontrast što je postavilo svoje posebne uvjete. Španjolci su prvi europski narod koji je došao na područje današnjih Sjedinjenih Američkih Država koji su se 1513. godine iskrkali na Floridu, a nakon njih Francuzi su izgradili naseobinu Fort Caroline u Floridi 1564. godine. Sljedeće godine Španjolci su ih uništili i osnovali svoje naselje San Augustin de la Florida, prvo stalno naselje Europljana u Sjedinjenim Američkim Državama. Engleska je prvi put pokušala kolonizaciju u Sjevernoj Americi potkraj 16. stoljeća, ali neuspješno. Skupina kolonista (takozvana Londonska kompanija) dobila je od škotskog i engleskog kralja Jakova I. povelju za trgovinu i kolonizaciju između 34. i 41. paralele. Jamestown je prvo stalno britansko naselje u Sjedinjenim Američkim Državama, a poslije središte kolonije Virginije koje su 1607. godine utemeljili kolonisti. Na područje istočne obale Sjedinjenih Američkih Država nakon 1614. godine došli su i Nizozemci koji su počeli podizati prva naselja koja su se do 1644. godine nalazila u sastavu nizozemske provincije Nove Nizozemske kada su ih zaposjeli Englezi i osnovali novu koloniju (New York). Jedanaest britanskih kolonija osnovano je do kraja 17. stoljeća, a to su: New Hampshire, Rhode Island Massachusetts, New York, Connecticut, New Jersey, Pennsylvania, Virginia, Maryland, North Carolina, South Carolina. Francuzi su tijekom 17. stoljeća paralelno, sa razvojem britanskih kolonija, podignuli sustav utvrda i faktorija, a između dva kolonijalna teritorija izbijali su oružani sukobi koji su se odvijali paralelno s ratovima između Velike Britanije i Francuske u Europi i u Indiji, a trajali su od druge polovice 17. stoljeća do mira u Parizu 1763. godine kojim je Francuska morala Kanadu predati Velikoj Britaniji. Kolonisti su se tijekom 1760.-ih organizirano počeli odupirati centralističkoj i merkantilističkoj politici britanske vlasti i zbog toga je razvoj britanskih kolonija bio ograničavan samovoljnim oporezivanjem kolonista, tzv. Zakonom o markama (*Stamp Act*). Sinovi slobode je organizacija koja je osnovana 1765. godine

u Novoj Engleskoj, a iste je godine na kongresu devet kolonija u New Yorku bilo odbijeno plaćanje svih izvanrednih poreza, proglašen bojkot britanske robe te je prihvaćeno glavno načelo politike američkih kolonija „Nema oporezivanja bez predstavljanja,„. Britanski parlament je odbio izravnu zastupljenost američkih kolonija u britanskom parlamentu koja je bila zatražena nakon prihvaćanja glavnog načela. Nakon sukoba britanske vojske i Amerikanaca britanski parlament je ukinuo izvanredna porezna davanja, ali je već 1773. godine ponovno izbila kriza. Istočnoindijska kompanija je imala veliku količinu neprodanog čaja i britanski parlament je pogurao Zakon o čaju kojim je istočnoindijska kompanija dobila monopol na prodaju čaja američkim potrošačima, uveden je nizak porez i ukinuta je carina na čaj. Brodovi s indijskim čajem su stigli u bostonsku luku i guverner je naredio da se čaj iskrca, ali je skupina Amerikanaca prodrila na brod i sav tovar čaja bacila u more. Taj događaj poznat je pod nazivom Bostonska čajanka. Predstavnici trinaest kolonija sastali su se 1774. godine u Philadelphiji na prvom kontinentalnom kongresu na kojem su se zauzeli za povećanje autonomije i rješavanje krize mirnim putem. Kralj George III. odbacio je njihove prijedloge i izjavio da se kolonije moraju pokoriti nakon čega su učestali incidenti između kolonista i britanske vojske. (Jarmek, 2012.)

2. Američki rat za nezavisnost (1775. – 1783.)

U travnju 1775. godine. u Sjevernoj Americi s Velikom Britanijom je bitkom kod Lexingtona i Concorda u Massachusettsu započeo sukob trinaest britanskih kolonija i to je bio povod da se George Washington na zasjedanju drugog Kontinentalnog kongresa u Philadelphiji imenuje vrhovnim vojnim zapovjednikom. Kralju Georgu III. poslana je peticija s namjerom da se sukob riješi mirnim putem, međutim on je odbacio tu mogućnost, koloniste proglasio pobunjenicima te na njih poslao redovitu vojsku i njemačke plaćenike. Sjedinjene Američke Države su na temelju Deklaracije o nezavisnosti, koju je Kontinentalni kongres prihvatio 4. srpnja 1776. godine, bile proglašene slobodne i neovisne o Velikoj Britaniji. U bitki kod Yorktowna 19. listopada 1781. godine. britanske snage su kapitulirale. Neovisnost Sjedinjenim Američkim Državama priznata je mirom u Parizu 3.9.1783. godine. Nositelji revolucije bili su farmeri, pomorci, radnici, trgovci i obrtnici predvođeni mladim radikalnim pravnicima. (Bratulić, Erent-Sunko, 2007.)

3. Oblikovanje Sjedinjenih Američkih Država od 1783. do 1861. godine

Jača centralizacija vlasti i političko–gospodarsko učvršćenje veza između država konfederacija bilo je potrebno za osiguranje novostečene neovisnosti koji je Kontinentalni kongres proglasio još 1777. godine. Ustavna konvencija u Philadelphiji, pod predsjedanjem Georga Washingtona koja je sazvana u svibnju 1787., dala je nakon četiri mjeseca konačni nacrt Ustava – temeljnog zakona prve moderne demokratske države u svijetu. Tada su se pojavile dvije političke grupacije:

- federalisti – vođeni Georgom Washingtonom, Johnom Adamsom i Alexanderom Hamiltonom, predstavnici bogatijeg građanstva, pristaše središnje vlasti
- antifederalisti (kasnije demokrati) - vođeni Thomasom Jeffersonom, protivnici centralizma, pristaše suverenosti država članica i predstavnici malih farmera

Glasačko pravo u izborima delegata za ratifikaciju Ustava je bilo ograničeno imovinskim cenzusom (i nije obuhvaćalo žene), federalisti su osigurali većinu i srušili Ustav. Nakon što je Ustav izglasalo devet država stupio je na snagu 1789. godine. George Washington je izabran za prvog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država i bio je na vlasti od 1789. do 1797. godine. Nakon Washingtona predsjednik je bio John Adams od 1797. do 1801. godine, zatim Thomas Jefferson od 1801. do 1809. godine. Thomas Jefferson je otkupio Louisianu od Napoleona I. Bonapartea 1803. godine za 15 milijuna dolara. Europski doseljenici dobivali su od države zemlju po simboličnoj cijeni od jednog dolara po jutru. Indijanci, koji su teoretski ravnopravni, bili su potiskivani sa svojih plodnih zemalja dublje na Zapad. Sjedinjene Američke Države su 1812. godine najavile Velikoj Britaniji rat (tzv. Drugi rat za neovisnost) jer su Britanci zarobili preko deset tisuća američkih mornara i prisilno ih regrutirali. Britanci su bili više usredotočeni na rat sa Francuskom i borili su se sa Napoleonom za život i smrt tako da je rat sa SAD-om bio sporedan. Mir u Gentu 1814. je označio kraj rata i sve je vraćeno u predratno stanje. Za mandata Jamesa Monroea od 1817. do 1825. godine nametnute su visoke zaštitne carine zbog razvoja unutarnjeg tržišta i industrije. Kako bi ojačala unutarnja trgovina, gradile su se ceste, kanali, željezničke pruge. Gospodarski razvoj u prvoj polovini 19. stoljeća kretao se uglavnom u znaku najamnog rada na Sjeveru i Zapadu, te poljoprivredne proizvodnje pamuka na velikim plantažama Juga. Sporovi između Sjevera i Juga nastali su zbog različitih gospodarskih i političkih interesa. Nakon kupnje Louisiane 1803. godine porasla su neslaganja oko održanja ili ukidanja ropstva, a još više zaoštrila 1819. godine kada je Missouri zatražio da uđe u Uniju Sjedinjenih Američkih Država kao robovlasnička država. Sjeverne države su bile protiv jer bi na taj način Jug dobio većinu u Senatu pa je kompromis postignut tek 1820. godine i od tada su se nove države u Uniju Sjedinjenih Američkih Država primale u paru

(jedna robovlasnička i jedna nerobovlasnička). Monroevom doktrinom proglašenom 1823. godine su bila formulirana osnovna načela njegove vanjske politike: sprečavanje intervencija europskih sila u poslove američkog kontinenta i nemiješanje u poslove europskih država. Mandat Andrewa Jacksona od 1829. do 1837. godine bio je obilježen demokratizacijom političkog života i liberalizacijom gospodarstva nasuprot prijašnjem protekcijonizmu no, s druge strane, započeta je represivna politika prema Indijancima koji su bili prisiljeni na preseljenje zapadno od Mississippija („put suza“ 1836. godine). Texas se 1836. godine odijelio od Meksika, a 1848. godine ušao u Uniju kao robovlasnička država što je bio povod za američko-meksički rat od 1846. do 1848. godine. koji je završio porazom Meksika i mirom u Guadalupe Hidalgu 1848. godine. Proglašenje zakona Kansas – Nebraska Act 1854. godine, kojim su robovlasnici Juga pokušali Kansas silom pretvoriti u robovlasničku državu, doveo je do novih nesporazuma između robovlasničkog Juga i industrijskog Sjevera. Farmeri su im se oduprli i osnovali protuvladu u Topeki, U Kansasu su ubrzo počeli krvavi sukobi između robovlasnika i abolicionista. Republikanska stranka osnovana je na Sjeveru 1854. godine i borila se protiv širenja ropstva na zapadna područja Sjedinjenih Američkih Država. Pod vodstvom W. L. Garrisona jačao je pokret za neodgodivo i bezuvjetno oslobođenje crnih robova u Sjedinjenim Američkim Državama, a njegovi istomišljenici su još 1833. godine osnovali Američko društvo za borbu protiv ropstva. Događaji oko zakona Kansas – Nebraska Act te političko djelovanje abolicionista na Sjeveru bili su predigra velikom sukobu Sjevera i Juga. (Bratulić, Erent-Sunko,2007.)

4. Američki građanski rat (1861. – 1865.)

U studenome 1860. godine za novog predsjednika Sjedinjenih Američkih Država bio je izabran republikanski kandidat Abraham Lincoln kojem je mandat trajao od 1861. do 1865. godine., a njegov izbor bio je povod za pobunu robovlasničkog Juga. South Carolina je istupila iz Unije 1860. godine i time započela akciju za odcjepljenje robovlasničkih država. Južnjaci su 1861. godine bombardirali Fort Sumter na ulazu u charlestonsku luku jer je Lincoln u svom govoru osporio južnim državama pravo na secesiju i zbog toga je započeo Američki građanski rat. Tijekom rata donesena su dva povijesna zakona: *Homestead Act* 1862. kojim se farmerima dodjeljuje besplatna slobodna državna zemlja uz uvjet da je obrađuju barem pet godina (to je 13. ustavni amandman) i *Emancipation Act* 1863. godine, Zakon o oslobođenju robova. Proširene su ingerencije sudova i vlasti, stvoren je bankovni sustav i jedinstvena nacionalna valuta, zemlja se industrijalizirala, a pobijedile su vrijednosti slobodnog kapitalizma. Lincoln je poginuo u atentatu nekoliko dana nakon kapitulacije Juga (9. travnja 1865. godine.)

Posljedice rata za Jug je privredna upropaštenost, a Sjever je pobjedom sačuvao jedinstvo unije i osigurao njezin daljnji industrijsko- kapitalistički razvoj. (enciklopedija.hr)

5. Doba političke i gospodarske konsolidacije (1865. – 1898.)

Obnova Juga započela je za mandata predsjednika A. Johnsona koji je trajao od 1865. do 1869. godine. Johnson je vratio politička prava istaknutim secesionistima služeći se amnestijom. Budući su oni u svojim državama ponovno stavili na snagu rasističke zakone (*Black Codes*) Zakon o rekonstrukciji donesen je u Kongresu 1867. godine unatoč vetu predsjednika Johnsona i tim zakonom su područja južnih država bila stavljena pod vojnu upravu. Za njezina trajanja vojne uprave bivši crni robovi dobili su puno glasačko i građansko pravo, a bili su doneseni i zakoni u prilog malim farmerima. Nakon završetka razdoblja rekonstrukcije (1877. g.), Jug je s reorganiziranom upravom ponovno dobio predstavništvo u Kongresu. Nakon odlaska federalnih pristojbi, bivši pristaše secesije ponovno su ograničili crnačka građanska prava u svim državama Juga. Sjedinjene Američke Države su 1867. kupile Aljasku od Rusije i time povećale svoj teritorij. Za razvoj američke industrije pogodovalo je ukidanje ropstva, imigracija jeftine radne snage iz Europe, izgradnja željezničke mreže, nepostojanje socijalnog zakonodavstva, golema prirodna bogatstva zemlje, brz razvoj tehnike i proširenje unutarnjeg tržišta. Za nepuna tri desetljeća nakon Građanskog rata Sjedinjene Američke Države su postale prva industrijska zemlja svijeta. (enciklopedija.hr)

6. Uspon u svjetsku velesilu (1898. – 1945.)

Na oblikovanje američke vanjske (imperijalne) politike utjecao je snažan gospodarski razvoj Sjedinjenih Američkih Država potkraj 19. stoljeća te potreba za novim izvorima tržišta i sirovina. Havaji su bili prva žrtva takve politike koje su Sjedinjene Američke Države anketirale 1898. godine, a iste godine su povele rat protiv Španjolske koja se morala odreći Portorika, Guama, Filipina, Kube. Sjedinjene Američke Države su bile zainteresirane za tržišta Dalekog Istoka i zbog toga su nametnule europskim silama „politiku otvorenih vrata“ u Kini. Zadaća konferencija i kongresa koji su se održavali od 1889. godine bila je očuvanje prestiža Sjedinjenih Američkih Država na cijelom američkom kontinentu. Borba za prava radnika, borba žena za pravo glasa te borba crnačkog stanovništva protiv rasne diskriminacije postala je intenzivna početkom 20. stoljeća. Nacionalna ženska stranka koja je osnovana početkom 20. stoljeća bila je prva ženska udruga koja je djelovala na saveznoj razini. Tada je petnaest država izglasalo pravo žena na glasanje, ali tek su im u Prvom svjetskom ratu to pravo priznale. Za vrijeme mandata demokrata W. Wilsona farmerima su dane kreditne olakšice, uveden je progresivni porez na dohodak, doneseni su zakoni protiv trustova, a općim glasovanjem su se počeli provoditi izbori za senatore. Wilson je u prvim godinama Prvog svjetskog rata vodio

politiku neutralnosti. Sjedinjene Američke Države su 1917. godine ušle u Prvi svjetski rat na strani Antante i pridonijele pobjedi saveznika. Četrnaest točaka predsjednika Wilsona je bio program za uspostavljanje svjetskog mira koji je donesen 8. siječnja 1918. godine u poslanici američkom kongresu. Sjedinjene Američke Države nisu ušle u Ligu naroda jer je Kongres odbio ratificirati Versailleske mirovne ugovore. Zlatne 1920. godine protekle su u znaku republikanskih predsjednika W. G. Hardinga (od 1921. do 1923. godine) i C. Coolidgea (od 1923. do 1929. godine) i politike tradicionalizma i izolacionizma. Zbog provođenja gospodarsko-financijske ekspanzije prema zemljama Latinske Amerike i uvođenja tekuće vrpce u razdoblju od 1921. do 1929. godine porasla je industrijska proizvodnja. Slom newyorške burze („crni petak“) desio se 1929. godine i to je bio početak do tada najveće svjetske gospodarske krize koja je trajala od 1929. do 1932. godine i koja je do ljeta 1931. godine zahvatila gotovo sve europske zemlje. Slom privrede, smanjenje obradivih poljoprivrednih površina, pad vrijednosnih papira, smanjenje industrijske proizvodnje za polovicu, stečajevi poduzeća i banaka, porast nezaposlenosti doveli su do teških socijalnih poremećaja. *New Deal* je oblik politike novog predsjednika Franklina D. Roosevelta kojim je pokušao pronaći izlaz iz krize i provesti sanaciju privrede. Donio je niz važnih mjera na području financija, radničkog zakonodavstva i privrede. Kongres je 4. studenog 1939. godine donio zakon Plati pa nosi o prodaji ratnog materijala prije svega Francuskoj i Velikoj Britaniji, a formalno svim državama. Napadom Japana na Pearl Harbor 7. prosinca 1941. godine Sjedinjene Američke Države su stupile u rat što je naglo potaklo ratnu proizvodnju. Sjedinjene Američke Države su u Drugom svjetskom ratu mobilizirale oko 14 milijuna vojnika. Gubici na bojištima Azije, Europe, Afrike su bili razmjerno mali što je bio rezultat angažiranja moćne tehnike. (enciklopedija.hr)

7. Sjedinjene Američke Države nakon Drugog svjetskog rata do danas

Nakon Drugog svjetskog rata Sjedinjene Američke Države su ostale svjetska velesila, a nakon smrti F. D. Roosevelta, u travnju 1945. godine za predsjednika je izabran H. Truman koji je na vlasti bio do 1953. godine. Odnosi sa SSSR-om su se pogoršali u drugoj polovici 1940. godine. Sjedinjene Američke Države su pokrenule program pomoći europskim zemljama, a isto tako, su bile vodeće u stvaranju Sjevernoatlanskog saveza 1949. godine. Tijekom mandata D. D. Eisenhowera od 1953. do 1959. godine u Sjedinjenim Američkim Državama je bila vođena oštra antikomunistička kampanja. Za trajanja mandata predsjednika Kennedyja od 1961. do 1963. godine najizrazitije američko-sovjetsko sučeljavanje je bilo oko vojnog angažmana Sjedinjenih Američkih Država u Indokini i oko Kube što je preraslo u Vijetnamski rat. Predsjednik Kennedy je pokrenuo program socijalne reforme i postizanja građanske

ravnopravnosti koji je težio boljem sustavu obrazovanja, ukidanju rasne diskriminacije, zdravstvenom osiguranju za sve građane. Nakon ubojstva predsjednika Kennedyja novi predsjednik je postao L. B. Johnson koji je nastavio politiku socijalnih reformi i pokrenuo program Veliko društvo koji se zalagao za prava Afroamerikanaca i žena, uvođenje niza programa za poboljšanje stanovanja i obrazovanja te programa medicinske pomoći starijim osobama. Ronald Reagan je bio predsjednik tijekom 1981.-1989. godine i napravio je zaokret u ekonomskoj politici tako što je smanjio izdatke i poreze savezne vlade te poticao poduzetništvo. Nakon raspada SSSR-a početkom 1990.-tih Sjedinjene Američke Države su dominirale svjetskom politikom te su bile angažirane na području bivše Jugoslavije, Srednje Amerike, Bliskog istoka, itd. Za vrijeme predsjednika Clintona od 1993.-2001. u Sjedinjenim Američkim Državama je bilo razdoblje uravnoteženog proračuna, gospodarskog prosperiteta, reformi obrazovnog i zdravstvenog sustava. U rujnu 2001. godine, točnije 11. rujna desio se teroristički napad na Svjetski trgovački centar u New Yorku i sjedište ministarstva obrane u Pentagonu u kojem je poginulo 3000 ljudi, a za napade je optužena islamistička skupina Al-Qaida predvođena Osamom bin Ladenom. Donald Trump je izabran za predsjednika u studenom 2016. godine koji je provodio restriktivnu useljeničku politiku, pokrenuo je „trgovinski rat“ nametanjem carina i drugih mjera za ograničavanje uvoza iz Kine, povukao SAD iz Pariškog sporazuma o klimatskim promjenama, pogoršao je odnose sa Iranom nametanjem ekonomskih sankcija Teheranu, povlačenjem SAD- a iz sporazuma o iranskom nuklearnom programu. Širenjem bolesti COVIDA-19 Trumpova administracija nije učinkovito i brzo reagirala te je SAD imao najviše žrtava u svijetu, a u srpnju 2020. godine želio je da se SAD isključi iz Svjetske zdravstvene organizacije što je spriječeno dolaskom na vlast Joea Bidena. Odnosi Sjedinjenih Američkih Država sa Rusijom su pogoršani početkom Rusko-ukrajinskog rata jer je putem NATO-a pomognuto Ukrajini i tako potvrđena vodeća američka uloga u strateškoj stabilnosti Europe. Trenutno se u Sjedinjenim Američkim Državama vodi predsjednička kampanja između Donalda Trumpa koji zastupa republikance i Kamale Harris predstavnice demokrate. Slijedeći izbori se održavaju u studenom 2024. godine. (Poljančić,2006.)

4. USTAV SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Ustav Sjedinjenih Američkih Država uz Deklaraciju o nezavisnosti predstavlja okosnicu oko koje se stvarala američka nacija. Američki ustav iz 1787. godine smatra se prvim pisanim ustavom i rezultat je revolucija i nastojanja da se ideje zbog kojih je revolucija podignuta i promjene koje su postignute utvrde i učine temeljem novog poretka u političkoj zajednici. Ustav Sjedinjenih Američkih Država je i jedan od najstarijih ustava uopće, u smislu osnovnog zakona kojim se propisuje uređenje jedne određene države. Nastanak američkog Ustava bio je složen proces koji je rezultirao stvaranjem temeljnog dokumenta za organizaciju i funkcioniranje Sjedinjenih Američkih Država. Revolucionarnim ratom za nezavisnost, koji je trajao od 1775. do 1783. godine, trinaest američkih kolonija je izborilo svoju nezavisnost od Britanske krune. Prvi kontinentalni kongres održan je 1776. godine, a sazvale su ga američke kolonije. Na njemu je usvojena Deklaracija o nezavisnosti autora Thomasa Jeffersona. U Deklaraciji se kroz 27 paragrafa navode sva kršenja sloboda i prava i sve nepravde koje je počinio britanski kralj i njegovi ministri. Države su počele donositi svoje ustave nakon donošenja Deklaracije i na taj način uspostavljale republikanski oblik vladavine jamčeći slobode i prava. Članci o konfederaciji smatrali su se međudržavnim ugovorom o prijateljskom savezu suverenih država i stupili su na snagu 1781. godine, a Kongres je zajedničko tijelo u koji svaka država šalje svoju delegaciju i svaka ima po jedan glas. O najvažnijim pitanjima odlučuje se dvotrećinskom većinom glasova svih država. Odbor država čini po jedan zastupnik iz svake države, a bira ga Kongres. Zadaća Odbora je obavljanje poslova kad Kongres nije u zasjedanju. Godine 1787. sazvana je Ustavna konvencija u Philadelphiji sa zadatkom da donese novi Ustav po kome će Konfederacija (po Ustavu iz 1781. godine koji je imao ozbiljne nedostatke, uključujući slabu centralnu vlast, nedostatak moći za provedbu zakona) biti pretvorena u Federaciju. Tijekom Ustavne konvencije vođene su intenzivne rasprave između delegata s različitim političkim stajalištima i interesima.

Postojalo je sukobljavanje dva gledišta:

- Virginia plan – zalagale se za uvođenje jake centralne vlasti (velike države)
- New Jersey – zalagale se za očuvanje što većih prava država (male države)

Delegacija Connecticut je predložila rješenje po kome će zakonodavno tijelo biti dvodomno. Jedan dom je Senat u koji zakonodavno tijelo svake države upućuje dva senatora, a drugi je Zastupnički dom u koji građani biraju zastupnike. Rješenjem su bile zadovoljne i velike i male države, a tekst Ustava usvojen 1787. godine stupio je na snagu 1789. godine. Jedan od ključnih elemenata za razlikovanje Ustava Sjedinjenih Američkih Država od državnih ustava je

prihvaćanje ustavne inicijative. Državne reforme su pokrivale mnoge teme: smrtna kazna, dvojezično obrazovanje, pravo glasa žena, odlučivanje o novim porezima, ograničenje mandata dužnosnika. Ustavna inicijativa je oblik neposredne demokracije gdje građani traže narodno odlučivanje o nekom pitanju. Državni ustavi su instrumenti većinske demokracije za razliku Ustava Sjedinjenih Američkih Država koji je utemeljen na posrednom narodnom prihvaćanju. Karakteristike usvojenog ustavnog teksta su :dioba vlasti između zakonodavne, izvršne i sudske (Kongres – predsjednik – sudovi), a svaka ima posebnu domenu nadležnosti, samostalna je i nezavisna, nad zakonodavnom i izvršnom granom vlasti postoji sudbeni nadzor, lokalna samouprava i federalizam.

Ustav Sjedinjenih Američkih Država iz 1787. godine održao se i do danas. Razlog tome je što Američki Ustav sadrži 7 članaka i zbog toga je jedan od najkraćih ustava u svijetu, a dijelovi Ustava su:

1. Zakonodavna vlast
2. Izvršna vlast
3. Organizacija i vršenje sudske vlasti
4. Razmatra odnose u federaciji
5. Revizija ustava
6. Prijelazne odredbe
7. Završne odredbe

Uz pomoć izmjena i dopuna, u ustavima većine zemalja vrše se izmjene u samom tekstu ustava, međutim to nije slučaj s američkim Ustavom. Američki ustav je dopunjavan amandmanima koji su mu na kraju priključivani ili dodani. Ustav Sjedinjenih Američkih Država je od 1787. do 1992. godine mijenjan samo sa 27 amandmana. Zakon o pravima (*Bill Of Rights*) čini prvih deset amandmana. Ovi amandmani dodani su kako bi osigurali jamstva građanskih prava i sloboda i ublažili zabrinutost protivnika Ustava kako bi održavao promjene u društvu i potrebe građana. Ustavni sud vrši tehniku tumačenja Ustava i vrši ocjenu ustavnosti zakona i drugih propisa, a praznine u ustavu dopunjuju se ustavnim običajima. Nastanak američkog ustava bio je rezultat dugotrajnog procesa političkih pregovora, kompromisa i rasprava. Dok je Ustav početno bio predmet kontroverzi i neslaganja, on je postao ključni dokument koji je postavio temelje za modernu američku demokraciju.

Američki Ustav imao je značajan utjecaj na Europu na nekoliko načina:

1. Inspiracija za demokratske pokrete – američka revolucija i usvajanje Ustava služili su kao inspiracija za demokratske pokrete u Europi. Ideje o građanskim slobodama,

vladavini prava i ograničenoj vlasti postale su popularne diljem Europe potičući zahtjeve za demokratskim reformama.

2. Uspostava modernih ustavnih sistema – američki Ustav bio je model za mnoge ustavne reforme i uspostavu modernih ustavnih sistema u Europi. Njegovi principi podjele vlasti, jamstva građanskih prava utjecali su na ustavne reforme poput Francuske, Njemačke, Švicarske.
3. Vrijednost građanskih sloboda – *Bill of Rights*, dodatak američkom Ustavu koji jamči osnovna građanska prava i slobode, postao je model za zahtjeve za sličnim jamstvima u Europi. Ova prava su postala ključna pitanja u demokratskim reformama, a mnoge europske zemlje usvojile su slične amandmane ili zakone koji garantiraju građanska prava.
4. Uloga u međunarodnim odnosima – američki Ustav održavao je američke vrijednosti i politički sustav, što je utjecalo na percepciju Sjedinjenih Američkih Država u međunarodnim odnosima. Američka demokracija postala je uzor, a ponekad i kritički standard za ocjenjivanje političkih sistema diljem svijeta.
5. Poticanje na ustavne reforme – utjecaj američkog Ustava potaknuo je mnoge europske zemlje na provođenje ustavnih reformi kako bi modernizirale svoje političke sisteme i osigurale građanske slobode i prava. Ovo je rezultiralo širenjem demokracije i jačanjem vladavine prava u mnogim europskim zemljama.

Može se zaključiti kako je američki Ustav imao širok utjecaj na Europu potičući demokratske reforme, usvajanje ustavnih principa i promicanje građanskih prava i sloboda širom kontinenta. Služio je kao model i inspiracija za ustavne reforme i uspostavu demokracije u drugim zemljama širom svijeta. Njegovi principi i vrijednosti utjecali su na razvoj ustavnih sistema u mnogim zemljama pomažući u širenju demokratskih vrijednosti globalno.

Bill of Rights ili Povelja o pravima sastoji se od prvih deset amandmana koja osiguravaju određena individualna i državna prava koja nisu navedena u Ustavu. Proglašeni su još prije Deklaracije o nezavisnosti. Zagovaralo se da su ljudi od prirode jednako slobodni i nezavisni i zbog toga imaju niz neotuđivih prava: pravo na život i slobodu, pravo da teže za srećom i sigurnošću, pravo na stjecanje i zadržavanje vlasništva, pravo da sva prava ostvare. Državno uređenje je moralo poštivati ta prava i još neka koja su iz njih bila izvedena. (Podolnjak, 2004.)

Amandmani Bill of Rights:

1. Kongres garantira slobodu govora, neće nametati državnu religiju ni narušavati slobodu vjeroispovijesti, garantira slobodu okupljanja i peticioniranja kao oblik građanskog protesta, garantira slobodu tiska.
2. Građanima garantira pravo na naoružavanje, a članicama saveza pravo na vojsku.
3. Zabrana vojsci da koristi kuće građana bilo u ratu ili miru.
4. Zabrana pretresa ljudi ako ne postoji sudski nalog.
5. Zaštita građana od višekratnog suđenja za isto djelo, zaštita od svjedočenja protiv samog sebe, jamči sudski proces prije izricanja kazne i zabranjuje skupljanje imovine za državnu blagajnu, prisilno oduzimanje prava vlasništva aktom sudbene ili druge vlasti.
6. Jamči pravičnost suđenja i prava optužene osobe.
7. Pravo na suđenje pred porotom.
8. Zabrana previsoke jamčevine te okrutno i neuobičajeno kažnjavanje.
9. Jamči zaštitu prava koja nisu izričito navedena u Povelji prava.
10. Jamči da su prava koja ne leže na državi ili koja nisu izričito zabranjena rezervirana za članice saveza ili narod.

Drugi amandman Ustava Sjedinjenih Američkih Država se, s jedne strane danas najžešće napada, a s druge strane se brani, u središtu je političkih borbi od osnutka SAD-a i jedna od središnje teme u svim prijelomnim trenucima povijesti Sjedinjenih Američkih Država. Početkom 19. stoljeća pojavili su se prvi stavovi koji su za ograničenje prava na oružje, a nakon ubojstva Roberta Kennedyja donesen je *Gun control* act koji zabranjuje posjedovanje oružja pojedinim osobama: koji su osuđivani na kaznu zatvora iznad godine dana, mlađima od 18 godina, psihičkim bolesnicima, ovisnicima, itd.

Slika 1: Bill of Rights (Povelja o pravima)

Izvor: (www.loc.gov)

5. KRITIKA AMERIČKOG USTAVA I NESIGURNOST SUVREMENE DEMOKRACIJE

Američki Ustav se smatra jednim od najvažnijih pravnih dokumenata, ali unatoč tomu, kritike ovog dokumenta dolaze iz različitih perspektiva. Jedna od ključnih kritika je da je Ustav pisan u doba kada su prava mnogih građana bila znatno ograničena, npr. robovi, žene i siromašni muškarci nisu imali pravo glasa što znači da Ustav nije pružio jednake mogućnosti za sve nego je održavao interese bijele zemljoposjedničke elite. Ustav je dopuštao ropstvo što je bila ozbiljna mana koja je dovela do dubokih podjela unutar zemlje.

Sljedeća kritika se odnosi na težinu izmjene Ustava što s jedne strane osigurava njegovu stabilnost, a s druge ga čini rigidnim i manje prilagodljivim modernim vremenima. Kritika ide i na podjelu vlasti koja se dijeli na izvršnu, zakonodavnu i sudsku što može dovesti do paralize vlasti i spriječiti efikasno donošenje odluka. Neki elementi Ustava se često kritiziraju kao zastarjeli i nedemokratski. Iako Ustav kroz svoje amandmane garantira zaštitu ljudskih prava, kritičari ističu kako je zaštita prava u originalnom elementu bila nepotpuna. Tek dodatkom Bill of Rights-a osnovna građanska prava su zaštićena.

Također, kritika ide i na nedostatak socio-ekonomskih prava kao što su pravo na obrazovanje, zdravstvo, pristojan životni standard. Tijekom vremena Ustav je izmijenjen 27 puta od kojih su prvih deset *Bill of Rights*, a najnoviji 27. amandman usvojen je 1992. godine i odnosi se na plaće članova Kongresa. Tumačenje Ustava je dinamičan proces koji se prilagođava promjenama u društvu kroz odluke Vrhovnog suda. Vrhovni sud ima ključnu ulogu u tumačenju Ustava i ima ovlasti poništiti zakone i izvršne akcije koje smatra neustavnim. Ustav je u središtu mnogih suvremenih političkih i društvenih debata, kao što su pravo na oružje (Drugi amandman), pravo na pobačaj, sloboda govora, prava LGBTQ zajednice i pitanja vezana za izvršnu vlast i predsjednička ovlaštenja. Iako su mnogi aspekti Ustava ostali nepromijenjeni, njegova primjena se razvija kroz tumačenja prilagođavajući se društvenim, ekonomskim i političkim realnostima. Ustav Sjedinjenih Američkih Država je bio revolucionaran u svoje vrijeme, ali njegovi autori nisu predvidjeli mnoge izazove i probleme modernog društva i zbog toga postoji potreba za daljnjim ustavnim promjenama. U cjelini Ustav ostaje dokument koji oblikuje funkcioniranje i principe američke vlade dok se istovremeno prilagođava promjenama modernog društva. Postoje ili su se pojavili mnogi geopolitički rizici i onaj koji je vezan uz eroziju demokracije u svijetu. Nepovjerenje javnosti u elite je jedan od unutarnjih faktora koji je doveo do uspona neliberalnih lidera koji potkopavaju demokratske norme, institucije i građanske slobode. Nove demokracije su bile u tranziciji iz autoritarnih režima i zbog toga se

javljala korupcija, slabljenje institucionalnih kapaciteta države i vladavine prava, demokratska stagnacija. Kina i Rusija su države koje potkopavaju demokracije i podržavaju neliberalne režime. Koriste se širenjem dezinformacijama i manipulacijama digitalnih informacija. (Hinšt, 2021.)

Sjedinjene Američke Države i Kina su glavni politički rivali, no moguća je renesansna demokracija pod vodstvom Sjedinjenih Američkih Država i saveznika iz Ujedinjenog kraljevstva, Europske unije i drugih demokratskih zemalja. Navedeni okvir bitan je za razumijevanje aktualnog geopolitičkog konteksta koji određuju sudbinu institucija diljem svijeta. Liberalni međunarodni poredak su izgradile zapadne demokracije kroz transatlanski odnos u okviru kojeg su nastali NATO, Europska unija, a većina zemalja suočavala se s raznim oblicima autoritarnih režima. Za demokraciju se često smatra da je tek apstraktan misaoni pojam i jednostavnije je reći da u praksi ne postoji. Postoji nekoliko organizacija koje se koriste metodologijama i politološkim načelima za mjerenje razine demokracije u pojedinim zemljama kako bi se procijenilo jesu li i ako jesu kako demokracije ugrožene. *Economist Intelligence Unit* je jedna od organizacija koja se bavi mjerenjem razine demokracije koja od 2006. godine objavljuje indeks demokracije, a mjeri pluralizam, funkcioniranje države, izborne procese, demokratsku, političku kulturu, političku participaciju i građanske slobode.

Postoje četiri kategorije političke vladavine s obzirom na rezultate:

1. Pune demokracije – poštuju se građanske slobode, a problemi demokratske vladavine su ograničeni. Sudske odluke se provode, a mediji i pravosuđe su neovisni. Tu se nalazi deset zemalja : Norveška, Novi Zeland, Švedska, Danska, Kanada, Finska, Australija, Irska, Nizozemska, Island.
2. Manjkave demokracije – imaju temeljne građanske slobode i slobodne izbore, ali nerazvijeno demokratsko upravljanje i političku kulturu. U ovoj kategoriji se nalaze: Francuska i Sjedinjene Američke Države uz realnu mogućnost povratka u punu demokraciju zbog određenih manjkavosti političke kulture. Sjedinjene Američke Države su u ovoj kategoriji od 2016. godine zbog erozije javnog povjerenja u institucije što je bilo u vezi pobjede Donalda Trumpa na predsjedničkim izborima.
3. Hibridni režim – imaju raširenu korupciju, nisku razinu vladavine prava i politički ovisno pravosuđe, prividne izbore s mnogim izbornim prijevarama, represijom vlade nad opozicijom, participacije i političke kulture. U ovu kategoriju spadaju zemlje Zapadnog Balkana (Crna Gora, Bosna i Hercegovina, Kosovo, Makedonija, Srbija, Albanija).

4. Autoritarni režim – zemlje u kojima ne postoji politički pluralizam, sustavno se narušavaju građanske slobode i suspreže kritika dok su mediji pod kontrolom države. U ovoj kategoriji su: Kina, Kuba, Rusija, Venezuela i velika većina zemalja Bliskog Istoka.

Postojanje višestranačkih izbora i sustava koji se temelji na volji izborne većine nije dovoljan uvjet da bi se zemlju smatralo liberalnom demokracijom. Broj demokratskih zemalja je donedavno bio u porastu, međutim posljednjih nekoliko godina svjedočimo trendu njegova pada. Podaci za 167 država govore kako manje od desetine svjetskog stanovništva živi u punim demokracijama, a polovica živi pod autoritarnim i nedemokratskim režimima. Demokracije često odumiru voljom naroda na demokratskim izborima i pod utjecajem uglavnom demokratski izabраниh, ali nedobronamjernih vladara. Europska unija predstavlja sustav vrijednosti i institucija koji nadilazi predodžbe da se radi samo o tržištu i fondovima. Kako bi današnja Europska unija bila jedna od rijetkih geopolitičkih faktora liberalne demokracije u svijetu, uključeno je niz vrijednosnih i institucionalnih elemenata. Pritom, sigurnosno ovisi o Sjevernoj Americi koja je, također, bitan faktor liberalne demokracije, a tu je važnost NATO saveza. Da nema transatlanskog poretka i američke sigurnosne arhitekture koja se ostvaruje kroz međunarodni liberalni poredak europska sloboda bi bila ugrožena. Ekstremistički pokreti i autoritarni vođe dobivaju na zamahu zbog nezadovoljstva političkim institucijama i strankama, a demokracija nestaje u većem dijelu svijeta. Novi ideali kao što su jednaka prava i slobode za sve su sve ugroženiji jer je demokratsko upravljanje pod pritiskom ljudi diljem svijeta koji sve manje vjeruju u demokraciju što pravi porast popularnosti autoritarnih vođa koji populističkom retorikom dolaze na vlast. Širenje netočnih informacija i dezinformacija, pljačkanje velikih tehnoloških tvrtki dovodi do nazadovanja demokracije. Kupovinom nejakih protivnika, namještanjem sudaca izabrani predstavnici mogu stvoriti stalnu i odlučnu nadmoć nad svojim protivnicima. Te se promjene izvode postupno sa primjesom legalnosti. To je omogućilo velikim silama poput Sjedinjenih Američkih Država da imaju nesrazmjern utjecaj na dobrobit milijardi ljudi širom svijeta koji nemaju politički glas. Smatralo se kako je administracija pod vodstvom Donalda Trumpa bila najnedemokratičnija administracija od vremena Nixona. Iako je ideja o globalnoj demokratskoj recesiji prije 2016. godine bila mit, Trumpov izbor za američkog predsjednika zajedno sa usponom Kine, krizom Europske Unije i sve većom agresivnošću Rusije taj mit je sve više pretvarala u zbilju. Koristeći sustav klasifikacije *Regimes of the World*, razvijenog od strane politologa Anne Luhrmann, Marcusa Tannenberga i Staffana

Lindberga procjenjuje se da je oko 29 % svjetske populacije, odnosno 2,3 milijarde ljudi u 2021. godini živjelo u demokraciji dok je 71 % u nekom autokratskom režimu i to je najveći postotak unazad 30 godina. Slabljenje demokracije i sve manje demokratskih zemalja posljedica je slabosti liberalne demokracije, a ne intervencije autokratskih zemalja. Urušavanje demokratskih institucija i populizam kao reakcija na neriješene probleme su glavna opasnost za demokratske zemlje. Ideja o demokraciji po cijelom svijetu ne smije se nasilno širiti. Cijelo čovječanstvo dijeli demokraciju kao zajedničku vrijednost i ona ne bi trebala biti korištena za promicanje interesa geopolitike i kočiti ljudski razvoj. Kako bi održale hegemoniju Sjedinjene Američke Države su dugo privatizirale princip demokracije. Sjedinjene Američke Države ciljaju biti svjetski policajac koji pokušava uvesti svoj princip demokracije u europske i svjetske zemlje.

6. ZAKLJUČAK

Poznato je kako Sjedinjene Američke Države imaju veliki utjecaj na sve aspekte života, kako u političkom sustavu, kulturi, glazbi, tako sve više i u europskom i svjetskom načinu života. Razvoj američke ustavnosti tekao je kroz nekoliko bitnih vremenskih razdoblja. Od doba kolonija u kojem su se počele stvarati i naseljavati prve teritorije, zatim kroz razdoblja Prvog i Drugog svjetskog rata pa sve do danas, Sjedinjene Američke Države su svjetska velesila. Utjecaj Sjedinjenih Američkih Država prisutan je u političkom, vojnom, ekonomskom smislu u europskim državama, ali i u državama svijeta. Najznačajnija osoba u američkoj povijesti je Thomas Jefferson kao autor Deklaracije o nezavisnosti i treći američki predsjednik. On je zagovarao slobodu čovjeka i njegovog mišljenja kao glavnu svrhu demokracije. Poznato je da se demokracija definira kao vladavina naroda, odnosno izražava volju naroda, ali bez obzira na definiciju demokracije u suvremenom svijetu se postavlja pitanje je li to stvarno tako, da li svaki čovjek ima jednaka prava na sve bez bilo kakvog oblika diskriminacije ili su suvremene demokracije ugrožene zbog nepovjerenja građana u institucije. Zbog toga se širi autoritarni režim gdje se pretjerano poštuju autoriteti vlasti ili pojedine osobe u svim značajnim pitanjima od važnosti za socijalnu organizaciju života, institucije i politiku. Iz toga proistječe trajna i radikalna nejednakost čimbenika u društvenom životu i njihova nemogućnost slobodnog iskazivanja i zadovoljavanja svojih potreba i interesa. Postojanje same demokracije počinje opadati i sve više se počinju razvijati i širiti autoritarni režimi u kojoj vlast ima jedna osoba koja svoju volju nameće ostalima.

7. LITERATURA

1. Bratulić, V., Erent – Sunko, Z. (2007.) *Događaji i okolnosti koje su prethodile donošenju Ustava Sjedinjenih Američkih Država*, URL: <https://hrcak.srce.hr/33849> (pristup 15. 9. 2024.)
2. Čehulić, L. (2000.), Demokracija i ljudska prava, *Politička misao*, VOL XXXVII NO 2, str. 109.-122. URL: <https://hrcak.srce.hr/clanak/42959> (pristup 12. 8. 2024.)
3. enciklopedija.hr, (2024.) URL: <https://www.enciklopedija.hr/> (pristup 29. 8. 2024.)
4. Hinšt, D. (2021.), Jesu li (i koliko) demokracije ugrožene? URL: <https://arhivanalitika.hr/blog/jesu-li-i-koliko-demokracije-ugrozene> (pristup 15. 7. 2024.)
5. Janssen, S. (senior editor) (2014.), *The world almanac and book of facts*, New York
6. Jarmek, J. (2012.) *Teorija kolonizacije Amerika*, URL: <https://hrcak.srce.hr/file/272086> (pristup 15. 7. 2024.)
7. Kostadinov, B. (ur.), (2022.), *Poredbeno ustavno pravo- dioba vlasti*, Zagreb, Biblioteka monografije
8. Kostadinov, B., Kraus, J. (2012.), *Sadržaj 2.amandmana na Ustav u SAD-u*, URL: <https://informator.hr/strucni-clanci/sadrzaj-2-amandmana-na-ustav-u-sad-u?hls> (pristup 4. 9. 2024.)
9. Kostadinov, B., Barić, S. (2007.) *Neposredna demokracija u SAD-u:ustavna inicijativa*, URL: <https://hrcak.srce.hr/135364> (pristup 4. 9. 2024.)
10. Pejić, L. (2011.), *Američka revolucija – problem društvene stratifikacije i mit o demokraciji i općoj jednakosti*, URL: <https://hrcak.srce.hr/184595> (pristup 15. 7. 2024.)
11. Podolnjak, R. (2004.), *Federalizam i republikanizam- stvaranje američkog Ustava*, Zagreb, Barbat
12. Mirić, J. (1994.) Univerzalnost i aktualnost jeffersonovske demokracije, *Politička misao*, vol. XXXI (1994.) NO 2, str. 88 – 93, URL: <https://hrcak.srce.hr/111012> (pristup 8. 8. 2024.)
13. Polšek, D. (2018.) *Kako umiru demokracije?*, URL:<https://arhivanalitika.hr/blog/kako-umiru-demokracije/> (pristup 8. 8.2024.)
14. Poljančić, L. (2006.) *Transatlanski odnosi* URL: <https://hrcak.srce.hr/8561> (pristup 9.9.2024.)
15. Smerdel, B., Sokol, S. (2009.), *Ustavno pravo*, Zagreb, Narodne novine

16. Temeljni koncept odnosa demokracije i ustavne vladavine (2017.), URL:
<https://www.hrvatski-fokus.hr/2017/01/10154/> (pristup 8. 8. 2024.)
17. Tomašević, M. (ur.) (2005.), *Povijest svijeta*, Zagreb, Marijan tisak
18. www.living-democracy.com URL: <https://www.living-democracy.com/> (pristup 10. 9. 2024.)

IZJAVA O AUTORSTVU RADA

Ja, Silvana Blažetić, JMBAG 0066094072, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor završnog/diplomskog rada pod naslovom: Važnost američkog Ustava u nastanku i razvoju demokracije te da u navedenom radu nisu na nedozvoljen način korišteni dijelovi tuđih radova.

U Požegi, 20.9.2024. godina.

Potpis studenta

Silvana Blažetić

